

Eindexamen filosofie havo 2003-I

havovwo.nl

3 Antwoordmodel		
Antwoorden		Deel-scores
Opgave 1 Globalisering		
Maximumscore 2		
1 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:		
• een verklaring waaruit blijkt waarom mensen volgens Hobbes een rusteloos verlangen naar macht hebben		<u>1</u>
• hieraan verbonden een uitleg waarom het verlangen naar macht door anderen versterkt wordt		<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:		
• Mensen hebben macht nodig om een behoorlijk bestaan te verkrijgen en dit bestaan ook voor de toekomst veilig te stellen. Dit kan alleen door nog meer macht te verkrijgen. In principe is iedereen in staat dezelfde doeleinden te verwezenlijken		<u>1</u>
• Omdat mensen hetzelfde begeren, macht, worden mensen ook vijanden voor elkaar en moeten ze ook steeds meer macht verwerven. Het verlangen naar macht blijft zo versterkt worden		<u>1</u>
Maximumscore 4		
2 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:		
• de drie door Hobbes genoemde hoofdoorzaken van de strijd		<u>3</u>
• deze drie hoofdoorzaken toegepast op de concurrentie tussen de multinationals		<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:		
• De drie hoofdoorzaken van de strijd van allen tegen allen: wantrouwen, wedijver en trots		<u>3</u>
• Multinationals functioneren in hun verlangen naar meer macht ook vanuit deze drie oorzaken: wantrouwen vormt de basis van de omgangsvormen met de concurrenten (welk belang zit er achter de uitspraken van de concurrent?), wedijver zien we terug in de aanval op het marktaandeel van de concurrenten, en de trots kan functioneren om de reputatie en het imago bij de klanten hoog te houden		<u>1</u>
Maximumscore 4		
3 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:		
• de opvatting van Hobbes over vrijheid in de natuurtoestand		<u>1</u>
• de opvatting van Hobbes over vrijheid binnen de staat		<u>1</u>
• deze beide opvattingen toegepast op de vrijheid van multinationals om hun macht te vergroten		<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:		
• In de natuurtoestand hebben mensen volgens Hobbes alle recht om in vrijheid de eigen macht te gebruiken tot behoud van zichzelf. Er zijn geen belemmeringen		<u>1</u>
• In een staat zijn er wel belemmeringen omdat het juist de bedoeling is van een staat de natuurlijke vrijheid te beperken en het samenleven mogelijk te maken. In een staat gaat de vrijheid zover als de ruimte daarvoor door wetten en regels wordt voorgeschreven		<u>1</u>
• De multinationals gaan enerzijds zo ver dat ze alles zullen en kunnen doen om zichzelf te behouden, anderzijds krijgen ze binnen een staat ook de ruimte daartoe en wel in de mate waarin het landsbestuur aan hen geen beperkingen oplegt of daartoe te weinig macht heeft. De natuurtoestand lijkt daardoor weer dichterbij te komen		<u>2</u>

Eindexamen filosofie havo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 3	
4 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg waaruit blijkt in welk opzicht er een overeenkomst is tussen de macht van multinationals en de soevereine macht zoals door Hobbes opgevat	<u>1</u>
• een uitleg waaruit blijkt dat deze overeenkomst niet opgaat	<u>1</u>
• een verklaring waarom de multinationals geen verantwoording schuldig zijn aan een breder publiek	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• De soevereine macht heeft geen macht boven zich, zoals dat bij en in het functioneren van de multinationals ook het geval lijkt te zijn	<u>1</u>
• Mensen sluiten een sociaal contract met elkaar om de toestand van oorlog van allen tegen allen te beëindigen. De daardoor ontstane soevereine macht heeft als taak veiligheid, orde en rust te garanderen en moet vanwege deze taak ook verantwoording afleggen aan de burgers. Dit gaat bij multinationals niet op, omdat mensen daaraan niet vrijwillig een deel van hun macht afstaan	<u>1</u>
• Aan de macht van de multinationals ligt echter geen sociaal contract ten grondslag: om deze reden hoeven zij ook geen verantwoording af te leggen aan het publiek, bijvoorbeeld wanneer zij niet langer veiligheid kunnen bieden	<u>1</u>
Maximumscore 3	
5 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg waaruit blijkt dat Hobbes' mensbeeld geen ondersteuning is van de visie van Norberg op de waarden van het kapitalisme	<u>1</u>
• een (eigen) beargumenteerd standpunt waarin het mensbeeld van Hobbes al dan niet wordt onderschreven	<u>1</u>
• als gevolg van dit standpunt het al dan niet kunnen leiden van deze waarden tot de vermindering van de armoede	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Norberg noemt als waarden 'keuzevrijheid' ('zelf beslissen'), 'waardigheid' en 'zelfstandigheid'. De nadruk ligt op de individuele vrijheid. Dit valt niet te rijmen met het mensbeeld van Hobbes. Dit is namelijk deterministisch: Hobbes ziet de mens allereerst als een onderdeel van de natuur met van nature gegeven verlangens en angsten, die ons doen en laten bepalen. Dit geldt uiteindelijk ook voor de vrijheid die we hebben om alles te doen wat onze macht vermeerdert	<u>1</u>
• Ik ben het met Hobbes eens dat het verlangen naar macht en zelfhandhaving altijd voorop staan. We kunnen niet anders dan vanuit eigenbelang handelen, ook als anderen hier baat bij zouden hebben. Ieder mens wil meer	<u>1</u>
• Dit betekent dat de waarden die Norberg noemt uiteindelijk niet te verenigen zijn met een vermindering van de armoede, want het steeds meer willen, zal op den duur toch tot gevolg hebben dat anderen minder hebben	<u>1</u>
<i>Opmerking</i>	
<i>Bij de laatste twee deelantwoorden is een tegenovergesteld antwoord ook mogelijk.</i>	
• Ik ben het niet eens met het mensbeeld van Hobbes. Al worden we door de natuur bepaald, we hebben wel degelijk de vrijheid om ons leven zelf in te richten zoals we willen omdat we bijvoorbeeld ook cultuur scheppen en bepaalde waarden ook willen	<u>1</u>
• Dit betekent dat de waarden die Norberg noemt wel degelijk te verenigen zijn met een vermindering van de armoede, want we kunnen er voor kiezen de wereld zo in te richten dat anderen kunnen delen in de welvaart	<u>1</u>

Eindexamen filosofie havo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 3	
6 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een korte uitleg van wat dit wereldburgerschap inhoudt	<u>1</u>
• de opvatting van de Stoa en Marcus Aurelius over wat surfende activisten zouden moeten doen om het ideaal van het wereldburgerschap te verwerkelijken	<u>1</u>
• een verschil tussen dit wereldburgerschap en de 'met logo's versierde tiener'	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Wat betreft wereldburgerschap: de heersers en wijzen laten zich volgens de Stoa leiden door de gemeenschap die verder reikt dat het eigen gebied, namelijk de wereld als geheel waarvan iedereen deel uitmaakt. In ieder mens is de goddelijke vonk aanwezig. Saamhorigheid, vriendschap, maar ook onthechting van materiële zaken spelen daarom een belangrijke rol in de vorming van de wereld tot één gemeenschap	<u>1</u>
• De heersers en wijzen laten zich volgens de Stoa leiden door de gemeenschap die verder reikt dan het eigen gebied, namelijk de wereld als geheel waarvan iedereen deel uitmaakt. Dit zou op zich overeen kunnen komen met het wereldbeeld van de surfende activist, ware het niet dat de surfende activist niet expliciet de nadruk legt op het belang van innerlijke ontwikkeling, maar zich eerder concentreert op de buitenwereld en de onrechtvaardigheden aan de kaak wil stellen die zich daar voordoen. Als de surfende activist het belang van innerlijke ontwikkeling meer zou benadrukken, zou hij in de buurt komen van het wereldburgerschap van Marcus Aurelius	<u>1</u>
• De met logo's versierde tiener is wat betreft onthechting eerder slachtoffer van zijn behoefte aan consumeren dan onthecht en wat betreft vriendschap en saamhorigheid iemand die eerder op zijn eigen groep betrokken is dan op de gemeenschap en zich niet of minder bekommert om het lot van de velen die slachtoffer zijn van de globalisering	<u>1</u>
Maximumscore 4	
7 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• Een argumentatie waaruit blijkt dat Marcus Aurelius' visie op het innerlijk kompas overeenkomst vertoont met wat Forrester zegt over de geestelijke ruimte	<u>2</u>
• Een standpunt over de mate waarin filosofie een bijdrage kan leveren aan de vorming van de geestelijke ruimte	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Het innerlijk kompas maakt de mens vrij van driften en hartstochten en helpt bij de keuze tussen goed en kwaad. Men zal zich daarom nooit overgeven aan macht en roem. Door dit rationeel denken kan de mens alles aan, dus ook de krachten van buitenaf. Dit komt overeen met de geestelijke ruimte die Forrester beschrijft	<u>2</u>
• Filosofie kan volgens mij een bijdrage leveren aan de vorming van een dergelijke ruimte. Je leert zelfstandig je verstand te gebruiken en rationeel te denken, je ontdekt de rijkdom in manieren van denken, weet hierin structuur aan te brengen en ontwikkelt kritisch denkvermogen, waardoor je beter afstand kunt houden	<u>2</u>
<i>Opmerking</i> <i>Bij het tweede deelantwoord kan een beargumenteerde ontkenning ook goed gerekend worden.</i>	

Eindexamen filosofie havo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 3	
8 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg van de plichtsethiek van Kant	<u>1</u>
• hieruit volgend een richtlijn voor hoe we in ieder geval om dienen te gaan met de medemens	<u>1</u>
• een argumentatie waaruit blijkt dat de ethiek van Kant een dergelijke richtlijn wil universaliseren en derhalve wereldwijd verplichtend is	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Om te bepalen of een handeling moreel goed is, moet je je volgens Kant afvragen of je kan willen of jouw manier van handelen een algemene wet kan worden. Indien deze vraag met ja beantwoord kan worden, is het ook onze plicht daar naar te handelen. Het is een onvoorwaardelijk geldend gebod.	
of	
Om te bepalen of een handeling goed is, moet je je volgens Kant afvragen of je de mens bij de handeling niet als middel beschouwt, maar als doel. Indien deze vraag met ja beantwoord kan worden, is het ook onze plicht daar naar te handelen. Het is een onvoorwaardelijk geldend gebod	<u>1</u>
• Hieruit volgt als richtlijn dat je de medemens in ieder geval als waarde op zich moet zien, want dit is een benadering waarvan ik als weldenkend mens niet anders kan willen dan dat dit een algemene wet wordt	<u>1</u>
• Het algemeen karakter van deze wet is wereldwijd verplichtend (universeel), want anders zou zij niet meer onvoorwaardelijk zijn. In dit geval zou dat betekenen of je kunt willen of iedereen alleen maar naar meer macht verlangt uit eigenbelang en daarbij op de gevolgen let, of dat je elkaar juist met respect benadert en derhalve ook goed behandelt, los van de gevolgen	<u>1</u>